

בוֹחַז בְּלִיזָה וְלִבִּי

תרומת כליה

הלכה - רפואה - למעשה

ישי שריג

תוכן עניינים

7	תודות.....
9	ברכות והסכמות.....
37	הקדמה.....
39	פתיחה.....
	תמצית הספר
43	א. דין החובל בעצמו.....
46	ב. האם חייב אדם לסכן את עצמו כדי להציל את חברו?.....
51	ג. מסירת איבר.....
53	ד. מצבו של חולה הכליות ואופן הטיפול בו.....
56	ה. תרומת כליה להלכה.....
58	ו. דינים ושאלות נוספות המטרידים את התורם הפוטנציאלי.....
59	ז. תהליך התרומה, סיפור אישי ונספחים.....
	פרק א – החובל בעצמו
63	א. האם רשאי אדם לחבול בעצמו?.....
71	ב. חבלה לצורך ריפוי מותרת ונחלקו לצורך נוי.....
74	ג. מצווה שיש בה מעין עבירה.....
76	ד. החובל בעצמו משום צער כבוד התורה או צער המת.....
77	ה. המצטער פטור מן המצווה.....
80	ו. בדין תרומת דם, תרומת כדוריות דם ותרומת מוח עצם.....
81	ז. זאת תורת העולה (סיכום).....
	פרק ב – האם חייב אדם לסכן את עצמו כדי להציל את חברו?
85	א. הנכנס לספק סכנה כדי להציל את חברו מסכנה ודאית.....
87	ב. דעת ההגהות מיימוניות וראיתו מהירושלמי.....
92	ג. פוסקים נוספים שנקטו עיקר להלכה שלא כדברי ההגהות מיימוניות.....
97	ד. שיטת היד אליהו.....
101	ה. מקורות נוספים בתלמוד הבבלי שהובאו כראיות לדין זה.....
	פרק ג – הצלת חברו על ידי מסירת איבר ודין תרומת כליה
111	א. אחד המקורות המרכזיים לדין זה – תשובת הרדב"ז.....
120	ב. בדבר החיוב למסור איבר כדי לא לעבור על איסור לאו.....
122	ג. הצלת גופו ע"י פגיעה בגוף חברו.....

127	פרק ד – ביאור הגמדות ויישוב דברי הראשונים והאחרונים לענ"ד ..
133	פרק ה – דברי האחרונים בדין תרומת כליה
	פרק ו – דינים נוספים הסובבים את החלטת תורם הכליה
143	א. בדין חיוב האדם לצער את עצמו כדי להציל את חברו
145	ב. האם חייב לבזות את עצמו כדי להציל את חברו?
147	ג. המדקדק בכך סופו בא לידי כך
151	ד. בדבר חיוב האדם להוציא ממון כדי להציל את חברו
154	ה. ואהבת לרעך כמוך
156	ו. השפעת המעשה על הסביבה
158	ז. הפחד מניתוח והיחס אליו
160	ח. תרומה לקרוב משפחה
	פרק ז – טענות המתנגדים לתרומת כליה
165	טענה א: שמא כריתת הכליה פוגעת בתורם
166	טענה ב: אין רשות לאדם לעשות עצמו טריפה
169	טענה ג: ישנם אשר מעוניינים לתרום כליה עקב לחץ חברתי או חסידות יתרה ..
171	טענה ד: דברי הרופאים אינם מבוססים מספיק
	פרק ח – תרומת כליה – מידת חסידות ואינה חיוב
175	טענה א: תורם הכליה אינו מקבל פיצוי כספי מלא
175	טענה ב: סכנת ניתוח בהרדמה מלאה
176	טענה ג: החולה אינו לפנינו
176	טענה ד: לא כל הרוצה לתרום יכול לבוא ולתרום
177	טענה ה: אדם אינו חייב לצער את עצמו על מנת לקיים מצווה
178	טענה ו: תרומת הכליה אינה בגדר הצלת חיים
178	טענה ז: לא מצאנו חיוב תרומת איבר
181	סיכום הדיון ההלכתי
	פרק ט – שאלות נוספות המטרידות את התורמים הפוטנציאליים
185	א. מדוע שתורם כליה לא יקבל פיצוי כספי הולם על התרומה?
187	ב. האם מותר לתורם כליה לצום אחר התרומה? האם הוא חוזר לכוחותיו הקודמים?
188	ג. האם כהן רשאי לתרום כליה
198	ד. מי יכול לתרום?
199	ה. התהליך ושלביו
200	ו. התאמת תורם לנתרם

201	ז. סקר מנהלים.....
202	ח. ועדת המרכז הארצי להשתללות.....
203	ט. הכנה לוועדה.....
205	י. הרכב הועדה והפגישה עימה.....
205	יא. פגישה וקשר עם הנתרם.....
207	יב. ההכנה לניתוח.....
207	יג. דחיות ואכזבות.....
208	יד. הניתוח.....
209	טו. הצלחת הניתוח.....
210	טז. ההתאוששות.....
211	יז. חזרה לשגרה.....
211	יח. לאחר כחודש.....
212	יט. שיתוף המשפחה והחברים בדבר התרומה.....
212	כ. "מתנת חיים".....
213	כא. התמודדות וספקות.....
214	כב. לסיכום.....
219	פנינים מפיהם של תורמים.....
223	פרק יא – הסיפור האישי שלי.....
	פרק יב – נספחים.....
251	א. תרומת כבוד.....
253	ב. הרחבת היריעה בסוגיית הסתכנות לצורך.....
263	ג. מכתבים.....
275	מפתח מקורות.....

תודות

אודה ה' בכל לבב על אשר זיכני לבוא באוהליו ולהיות מחובשי בית המדרש בישיבה הגבוהה בבית אל, בראשות מו"ר הגאון הרב זלמן ברוך מלמד, ה' יאריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים, ימים על ימי מלך תוסיף.

ב"ה זכיתי בשנה האחרונה לעסוק בדין תרומת כליה מן החי הלכה למעשה, וראיתי איך איבר מגופי עוזר ומחיה נפש מעובדי ה' ויראי שמו.

ברצוני להודות למו"ר הגאון הרב יעקב ורהפטיג, ראש בית המדרש אריאל, על הזכות הגדולה שקרבני כבן ופינה לי זמן רב הן בשנים אשר זכיתי ללמוד תורה מפיו והן בשנים שלאחר מכן וכמו כן אודה למו"ר הגאון הרב יגאל צפירה וכן למו"ר הגאון הרב ברוך פז אשר זכיתי וזוכה אני ללמוד מתורתם.

אודה לאבי מורי, הרב אמוץ שריג וכן לאימי מורתי, מרת שולמית ציפורה מנב"ת, אשר גידלוני לאהבת הבורא ולהליכה בדרכיו. וכן ברכות ותודות לחותני רבי אהרון חניה וחותנתי מרת מזל מנב"ת, ה' יאריך ימיהם בטוב ושנותם בנעימים וירוו נחת ושמחה מכל יוצאי חלציהם.

כמו כן ברצוני להודות לרב ישעיהו הבר, ראש עמותת "מתנת חיים", על אשר זיכני ללכת בדרך זו ולתת איבר מגופי. יהי רצון שאיש צדיק וישר זה אשר הציל ומציל נפשות רבות מישראל יזכה לרפואה שלמה בכל איבריו. בורא עולם ישלח לו בריאות איתנה ויזכהו לעמוד בחזון מחיקת רשימת ההמתנה של חולי הכליות.

ברצוני להודות לאשתי היקרה, אשר חשפה בפניי את כל נושא זה ובלעדיה לא הייתי זוכה לקחת חלק בתרומת כליה כלל, ויזכנו הבורא

יתברך לבנות ולהיבנות ולהצליח ללכת בדרכיו ולראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה, אנשי אמת, אוהבי תורה ויראי שמו.

תודות שלוחות למו"ר הדיין הרב אלעד עלי שליט"א אשר עזר לי רבות, האיר והעיר על חלק ניכר מהדברים המובאים בספר זה, ה' יזכהו ויפוצו מעיינותיו חוצה ויעמיד דור ישרים מבורך. כמו כן, תודתי לרב נחשון רבינשטיין, לרב יעקב כהן וכן לרב משה מאיר אבינר, לרב יצחק אורלן, לרב רועי כהן ולרב נתנאל גורדצקי על הארותיהם והערותיהם.

ברצוני להודות לרב אלחנן פרינץ אשר סייע לי והראה לי חלק מהמקורות המובאים בספר, יזכהו הבורא יתברך להמשיך להפיץ מעיינותיו חוצה ויזכה בע"ה לראות דור ישרים מבורך.

יהי רצון ויהיו דבריי אלה לעולה ולמנחה לפני בורא העולמים ויזכני להיות לסעד בישועתם של חולי הכליות בעמנו.

ישי שריג.

הקדמה

אשרינו שזיכה אותנו הבורא יתברך לדור שבו עולם התורה עסוק בסוגיות חדשות אשר לא נידונו בעבר, זאת עקב ההתקדמות הטכנולוגית והתפתחות עולם הרפואה, מתוך כך זוכים אנו לדון ולקיים פנים חדשות במצוות הצלת נפשות, אשר לא זכו להם הקדמונים.

מטרת חיבור זה היא להביא לפני הקורא את נושא תרומת הכליה בצורה פשוטה, הן מצידה ההלכתי על פי המצב הרפואי כיום, והן מצידה המעשי.

הנגשת נושא זה תביא בע"ה למודעות הציבור ולהבנת דברי הפוסקים והרופאים אשר משקיעים ללא הרף בהצלת נפשות מדי יום ביומו, אלו בהצלת הגוף ואלו בהצלת הנפש, ומתוך בירור הדברים נזכה בע"ה שרבים מהציבור יזכו לתת מתנת חיים לאחיהם.

אחת הבעיות, או ליתר דיוק, אחד הקשיים, בעיסוק בנושא זה של תרומת כליה הוא הקושי בהשוואה בין מציאות אחת לחברתה.

בחיבור זה ננסה ללמוד את דין תרומת הכליה מן התלמוד הבבלי והתלמוד הירושלמי, וכן ממפרשים ראשונים ואחרונים ומפוסקי ההלכה עד בני דורנו, אלא שיש להתבונן רבות בהשוואה המקרים הקדומים למקרה שלנו.

ראשית, ננסה לדון ככל יכולתנו וככל שיסייענו הבורא יתברך, באיזה אופן רשאי אדם, או אף חייב, לחבול בעצמו. לאחר מכן, בע"ה, נבחן באיזה אופן חייב אדם להציל את חברו במציאות שבה הוא נאלץ לסכן את עצמו לשם כך. וכן ננסה לעמוד על האופן ועל המצב שבו כל אחד מישראל יכול או צריך להיות שותף במצווה זו. לבסוף, יבואר התהליך שאותו חווה תורם כליה מתחילת קבלת ההחלטה ועד ההתאוששות וחזרתו לשגרה.

בחיבור זה השתדלתי להתמקד בהנגשת עיקרי הדברים ולכן נושאים שאינם מעיקר התרומה הובאו בקיצור.

לעיתים נאלצתי להרחיב במקומות מסוימים כדי להראות תמונה ברורה וכוללת יותר ולעיתים סברתי שמחובתי להרחיב את התמונה אך כדי שלא לפגוע ברצף הדברים העברתי את הנושא לנספחים.

הספר מחולק לשמונה חלקים:

א. פתיחה

ב. תקציר – בעמודים הראשונים הובא סיכום עיקרי הדברים בצורה בהירה השווה לכל נפש, דבר אשר נועד להקל על אותם אשר אינם מעוניינים לעיין לעומק בכל הנושא. אף למעיינים, תיתן הקדמה זו מעין ראייה כוללת אשר תקל לאחר מכן על הבנת הסוגיות לאשורן.

ג. דין החובל בעצמו – האם מותר לאדם לחבול בעצמו, מתי ולצורך מה.

ד. המסכן את עצמו – המציאות שבה אדם צריך או רשאי להסתכן על מנת להציל את חברו. פירוט רפואי והלכתי ולסיכום הלכה למעשה בדיון זה מגדולי הפוסקים.

ה. דינים נוספים מעבר לתרומה עצמה – הפחד מהתרומה, דין ואהבת לרעך כמוך ועוד.

ו. חויית תרומת הכליה באופן מעשי – חלק זה נועד ללוות את התורם מתחילת תהליך התרומה ועד חזרתו לשגרה.

ז. סיפור אישי.

ח. נספחים.

פתיחה

רקע מדעי בסיסי

הכליה הינה איבר חיוני ביותר בגוף האדם ומתפקידיה: הפרשת רעלים ופסולת מגופינו, איוון הנוזלים בגוף, ועוד. אדם אשר חלה בכליותיו ייאלץ לעבור אחד משני טיפולים על מנת להציל את חייו: טיפול בדיאליזה או השתלת כליה.

הטיפול בדיאליזה יכול להיעשות בשני אופנים: האחד – הוצאת דמו של המטופל, סינונו והחזרתו לגוף, השני – החדרת חומר סופח רעלים לגוף והוצאתו יחד איתם.

טיפול בדיאליזה פוגע רבות באיכות חייו של החולה; החולה נאלץ לשהות שעות רבות בטיפול וגופו נחלש מאוד עקב כך. כמו כן נאלץ החולה להימנע מאכילת מאכלים רבים ורשאי לשתות מעט מאוד.

נוסף על כל זאת, תוחלת חייו נמוכה יחסית. על מנת לסבר את האוזן, כ-67% ממטופלי הדיאליזה מוצאים את מותם בחמש השנים הראשונות לטיפול (הרב פרופסור אברהם שטינברג, קובץ ישורון כב, שנת התש"ע).

הטיפול השני המוצע לחולה הכליות הוא השתלת כליה. טיפול זה מחזיר את החולה לאורח חיים רגיל לחלוטין, למעט לקיחת כדורים מסוימים.

כיום סיכויי ההצלחה בניתוח גבוהים מאוד. לצורך ההשתלה ניתן לקחת כליה בין מאדם חי ובין מן המת, אלא שכליה מן החי הינה איכותית יותר ומועילה לאורך שנים רבות יותר.

הדיון ההלכתי

בהלכה ישנם כמה נושאים שאותם עלינו לברר בעניין תרומת כליה.

ראשית, מכיוון שכדי לתרום כליה צריך התורם לעבור ניתוח, יש לעיין האם מותר לו לחבול בגופו בעצמו או על ידי רופא לשם כך.

ואף אם נאמר שהדבר מותר, יש לעיין ברמת הסכנה הכרוכה בדבר ויש לבחון האם מותר לאחד להכניס את עצמו לספק סכנה על מנת להציל את חברו מסכנת נפשות ודאית.

עוד יש לעיין באופי הנתרם, אף אם נאמר שהותרה הרצועה, והותר לסכן עצמו להצלת אדם רב מעלה, כגון תלמיד חכם מופלג או אף לצורך הצלת אדם בעל חוכמה גדולה ברפואה, בביטחון וכדו', שרוב הציבור צריך לו – מכל מקום יש לעיין האם הותר לסכן את עצמו לצורך הצלת אדם השקול כמותו או אף פחות ממנו, ומהיכן נוכל לומר שדמו של החולה סמוק יותר?

לא אכחד ש"בסופו של יום", אחר העיון במקורות ההלכה ואחר הבנת המצב הרפואי הקיים בתחום זה היום – מטרתי העיקרית בחיבור זה היא לנסות לפרסם ולהודיע על מעשה תרומת הכליה בעם כולו, ומתוך כך נזכה לראות כיצד אנו כעם הערבים זה לזה, יכולים לקדם את הרצון בעמנו לתת מתנת חיים איש לרעהו, ולקיים "וחי אחיך עמך", פשוטו כמשמעו, וכל זאת בין ע"י תרומת הכליה מן החי ובין מן המת.⁴

4. אף שנחלקו הפוסקים כיצד לקבוע את רגע המוות, האם על פי מוות מוחי או על פי מוות לבבי, מכל מקום כיוון שכליה יכולה לשרוד עד שעות רבות אחר המוות, לדעת כל הפוסקים יהיה מותר לבצע תרומה זו אף מן המת.